חדא אמצורע עני ומדירו עני וחדא למעוטי מצורע עשיר ומדירו עני סלקא דעתך אמינא הואיל ואיתרבו איתרבו קמ"ל א] לפי שמצינו בערכין עני שהעריך את העשיר נותן ערך עני יכול אף זה כן ת"ל אם דל הוא ולרבי דאמר אומר אני אף בערכין כן אלמא ב] אמר בתר חיובא דגברא אזלינן והא לא צריכא קרא למעוטי הוא למעוטי מאי למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר סד"א הואיל ואמר רבי בתר חיובא דגברא אזלינן ג] ד] קמ"ל: **מתני'** [א]היה עני והעשיר ה] עשיר והעני נותן ערך עשיר ר' יהודה אומר ו] עני והעשיר וחזר והעני נותן ערך עשיר אבל [ב]בקרבנות אינו כן אפי' מת אביו והניח לו ריבוא ז] או ספינתו בים ובאה לו ברבוואות אין להקדש בה כלום: **גמ'** עני והעשיר [1]אשר תשיג יד הנודר ח] עשיר והעני על פי אשר תשיג ט] ר' יהודה אומר אפי' עני והעשיר וחזר והעני נותן ערך עשיר מ"ט דר' יהודה אמר קרא ואם מך הוא מערכך א] עד שיהא במכותו מתחלתו ועד סופו אלא מעתה [2]ואם דל הוא הכי נמי עד שיהא בדלותו מתחלתו ועד סופו וכי תימא הכי נמי [ג]והתנן מצורע שהביא קרבנותיו עני והעשיר עשיר והעני הכל הולך אחר חטאת דברי ר' שמעון רבי יהודה אומר הכל [ג]הולך אחר אשם [ג]ותניא ר' אליעזר בן יעקב אומר הכל הולך אחר צפרים הא אתמר עלה [ד]אמר רב יהודה אמר רב ושלשתן מקרא אחד דרשו [3]אשר לא תשיג ידו בטהרתו רבי שמעון סבר דבר המכפר ומאי ניהו חטאת ור' יהודה סבר דבר המכשיר ומאי ניהו אשם ר' אליעזר בן יעקב סבר י] הגורם לו טהרה ומאי ניהו ציפרים ואלא הוא למה לי לרבי כדאית ליה ולרבנן כדאית להו אלא מעתה [4]והוא עד עד שיהא כשר מתחלתו ועד סופו וכי תימא הכי נמי והא תניא [ה]היה [ד]יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו [ה]פקח ונתחרש פתוח ונסתמא שפוי ונשתטה הרי זה פסול אבל היה יודע לו עדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו ואח"כ

ומשני **חדא אמצורע עני ומדירו עני וחדא למעוטי מצורע עשיר ומדירו עני.** כלומר ודאי חדא מהנך מילי דמתני' דהיינו הך דקתני אם היה מצורע עני מביא קרבן עני ודאי במדירו עני קמיירי וכדאוקימנא [ע"א] ומאידך מילתא נפקא לן דבקרבנות אינו כן דקתני אם היה מצורע עשיר מביא קרבן עשיר ואע"ג דמדירו עני והיינו למעוטי מדיר מדין ערכין דלא אזלינן בתר נודר: **ס"ד אמינא כו'.** כלומר ואיצטריך לאשמועינן אבל בקרבנות אינו כן לאשמועינן דהיכא דמצורע עשיר ומדירו עני מביא קרבן עשיר דסד"א הואיל ואיתרבי נודר מואין ידו משגת ו) דחס רחמנא עליה כי הוי איהו עני ומצורע עני אתרבי נמי אפילו היכא דמצורע עשיר הואיל והוא עני קמ"ל. לי נראה ועיקר דה"ג אם כן מאי אבל בקרבנות אינו כן אחדא אמצורע עשיר ומדירו עני יא] סד"א כו' ואני שמעתיה כמות שהיא כתובה בספרים ופירושה כמו שפירשתיה ואין יב] כן שיטת הש"ס: **יכול אף זה כן.** עני שאמר קרבן מצורע עשיר זה עלי: **אם דל הוא.** חס רחמנא עליה ולא על מדירו: **ולרבי דאמר אף בערכין כן.** דאי הוי עשיר מחוייב ערך ואמר עני מה שאמר זה עלי נותן ערך עשיר אלמא בתר חיובא דגברא דנערך אזלינן היכא דהוא חייב יג] כלום דומיא דמצורע והא דמצורע עשיר ומדירו עני לא צריכא למעוטי דמערכין נפקא לן דמייתי בעשירות: **למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר.** דמייתי בעשירות ולרבנן לא איצטריך למעוטי דהואיל דבערכין אזלינן בתר נודר במצורע נמי אזלינן בתר נודר אבל לרבי איצטריך להכי: **מתני' היה עני והעשיר.** קודם נתינה או עשיר והעני קודם נתינה נותן ערך עשיר: **אבל בקרבנות אינו כן.** שאם היה מצורע עשיר והעני או עני והעשיר הכל הולך אחר הבאת קרבנותיו כדאמר בברייתא בגמ' מצורע שהביא קרבנותיו כו' טעמא דאיקבע יד] בקרא למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אבל מדברי כולן נלמד דבתר הבאת קרבנותיו אזלינן: **אפי' מת אביו כו'.** אערכין קאי ומלתא באפי נפשיה היא. אפי' מת אביו של מעריך זה בשעה שהכהן מעריכו והניח לו ריבוא מנה או ספינתו כו'. ובגמ' ז) מפרש לה: **גמ' עשיר והעני אשר תשיג יד הנודר.** דמשמע בתר שעת נדר אזלינן: **שהביא קרבנותיו.** קצת קרבנותיו: **הכל הולך אחר חטאת.** אם הביא חטאת בהמה בעשירות מביא נמי עולת בהמה ואם הביא חטאת העוף בעניות אע"פ שהעשיר מביא נמי עולה בעניות: **אחר צפורין.** שתי צפורין חיות שהוא מביא לצורך הזאה קודם תגלחת אם בשעה שהזו עליו הוי עני מביא בעניות קרבנותיו ואם באותה שעה היה עשיר מביא כל קרבנותיו בעשירות: **מקרא אחד דרשו.** דגזירת הכתוב היא: **דבר המכפר.** דהכי כתיב במצורע עני (ויקרא יד) וכפר טו] עליו הכהן וסמיך ליה האי קרא דזאת תורת אשר בו נגע צרעת וגו' דמשמע אשר לא תשיג ידו בשעת כפרה יהא לו תורה זו של דלות ואף על פי שהשיגה ידו אחר כך: **דבר המכשיר.** דהכי משמע אשר לא תשיג ידו בשעת טהרה תהא לו תורת עניות וטהרה זהו אשם המכשירו לבא במקדש ולאכול בקדשים שמדם האשם הוא נותן על בהונות ותנוך אזנים: **צפרין גורמין לו** טהרה שכל זמן שאינו מביא צפרין אינו יכול לגלח: **לרבי כדאית ליה כו'.** כדדרשינן לעיל: סומא פסול לעדות דבעינן או ראה [ויקרא ה]: ואח"כ

לפי שמצינו בערכין. תימה בלאו טז] הכי טעמא דמצינו בערכין הל"ל גבי מצורע דעני שאמר קרבן מצורע עלי נותן ערך עני מריבויא דאין ידו משגת לרבות את הנודר כדדריש לעיל ויש לומר דמכל מקום אי לא אשכחן בערכין כה"ג לא הוה לן למידרש עני שהעריך את העשיר מריבויא דקרא אם אין ידו משגת: **הכא** נמי בתר חיובא דגברא [אזלינן] קמ"ל. והקשה רבינו אלחנן כיון דאמרי' נמי איכא דרבי מצורע עני שמדירו עשיר אזלינן בתר חיובא דגברא אי לאו מיעוטא דקרא אם כן בערכין נמי נימא כן דאם אמר עני ערכי עלי ושמע עשיר ואמר מה שאמר זה עלי נותן ערך עני כיון דאין לנו מקרא למעט דלא אזלינן בתר חיובא דגברא התם ותירץ רבינו אלחנן דשאני גבי מצורע דאית לן למימר דאזלינן בתר חיובא דגברא אי לאו קרא דממעט ליה כיון שאינו נודר אלא קרבן המצורע דוקא אבל גבי ערכין דאמר העשיר מה שאמר זה העני עלי פשיטא [דלא] אזלינן בתר חיובא דגברא שהרי אם לא היה העני חייב כלום אלא שאמר העשיר ערך פלוני עלי היה נותן ערך עשיר וכל שכן אם נתחייב יז] (קרבן) אין לנו לגרעו לעשיר ליתן ערך עני: **רבי** יהודה סבר דבר המכשירו ומאי ניהו אשם. וא"ת האמר לקמן פר' האומר משקלי עלי (דף כא.) יח] (ובפרק שלישי דנזיר) יט] (דף יט) כשם שחטאתו ואשמו מעכבת כך עולתו מעכבת כ] חטאת ועולה הא לא מכשיר כי אם אשם וי"ל דהא ודאי כולהו מעכבי לאכול בקדשים דהא בחטאת שייכא ביה כפרה יותר מאשם כא] כב] שהרי אשם אין כל עיקרו אלא להכשיר את המצורע כג] שהוא מזין עליו [ועל] הבהונות מדם האשם לכך קרי ליה דבר המכשירו: **אבל** בקרבנות [כו'] אפי' מת. אין לפרש הא בערכין אם מעריכו הכהן כשהוא עני ימתין עד שימות אביו שהיה עשיר ויתן ערך עשיר דהא אמר בתוספתא דערכין עני שהעריך עצמו אין אומרים כד] לו יעשה מלאכה ויביא ערך עשיר אלא מוטב שיביא ערך עני כה] ואל יביא ערך עשיר לאחר זמן אלמא משמע שאין ממתינין אלא הכי פירושו אפילו מת אביו שהיה גוסס כדמוקי לה בגמ' כו] דקרבן מצורע אם היה אביו גוסס בשעת הבאת חטאת וקודם שהספיק להביא קרבנות מת אביו אין להקדש בהן כלום כז] [אבל בערכין כח] אינו כן] כיון שלא מעריכו הכהן בעניו לתת סלע ועד לא גמר לתת סלע מת אביו והעשיר נותן ערך עשיר אך קשה מאי האי דפריך בגמ' פשיטא והא הרבה אתא לאשמועינן שאם מת אביו קודם שהספיק להביא קרבנותיו והעשיר אין להקדש בהם כלום כט] ויש לומר דקאי אמילתיה דרבי יהודה דאמר עני והעשיר וחזר והעני נותן ערך עשיר אבל בקרבנות מת אביו כגון שהיה גוסס כדמוקי ליה כגון שהיה מתחלה עשיר והעני ועתה קרוב הוא להיות עשיר מירושת אביו

עין משפט
נר מצוה

ג א מיי' פ"ג מהלכות ערכין הלכה ה:

ד ב מיי' פ"י מהלכות שגגות הלכה י:

ה ג מיי' פ"ה מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ט:

ו ד מיי' פי"ד מהלכות עדות הלכה ג טוש"ע ח"מ סי' לג סעיף יג:

ז ה מיי' שם טור וש"ע ח"מ סימן לה סעיף יג:

◆

תורה אור השלם

1. וְאִם מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן:
ויקרא כז ח
2. וְאִם דַּל הוּא וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת וְלָקַח כֶּבֶשׂ אֶחָד אָשָׁם לִתְנוּפָה לְכַפֵּר עָלָיו וְעִשָּׂרוֹן סֹלֶת אֶחָד בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן לְמִנְחָה וְלֹג שָׁמֶן:
ויקרא יד כא
3. זֹאת תּוֹרַת אֲשֶׁר בּוֹ נֶגַע צָרָעַת אֲשֶׁר לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ בְּטָהֳרָתוֹ: ויקרא יד לב
4. וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ:
ויקרא ה א

◆

שינויי נוסחאות

א] קמ"ל כדתניא לפי (ש"מ), **ב]** תיבת אמר נמחק (ש"מ), **ג]** אזלינן הכא נמי ניזול בתר חיובא דגברא קמ"ל (ש"מ), **ד]** גי' צ"ק ה"נ בתר חיובא דגברא אזלינן, **ה]** והעשיר או עשיר (ש"מ), **ו]** אומר אפילו עני (ש"מ), **ז]** ריבוא וספינתו בים (ש"מ), **ח]** הנודר והרי ידו משגת עשיר (ש"מ), **ט]** תשיג יד הנודר ר' יהודה (ש"מ), **י]** סבר דבר הגורם (ש"מ), **יא]** עני והוא למעוטי מצורע עשיר ומדירו עני (ש"מ), **יב]** ואין שיטת הש"ס כן (ש"מ), **יג]** תיבת כלום נמחק (ש"מ), **יד]** בקרבן רש"ש, **טו]** וכפר הכהן על המטהר רש"ש, **טז]** בלאו האי טעמא (ש"מ), **יז]** גי' צ"ק ערך, **יח]** צ"ל ובפסחים דף נט., **יט]** דנזיר אמרי' כשם (ש"מ), **כ]** מעכבת אלמא דכולן מעכבין וי"ל דאע"ג דחטאת ועולה מעכבי ודאי הא לא מכשיר כי אם אשם דהא ודאי [ותיבת וי"ל מקומה לעיל] (ש"מ), **כא]** מאשם אבל מ"מ לא מיקרי מכשיר אלא אשם שהרי (ש"מ), **כב]** גי' צ"ק אבל מפני שאשם אין כו', **כג]** המצורע שהרי מזין על הבהונות (ש"מ), **כד]** בדפו"ר לך ועשה, **כה]** עני מיד ואל (ש"מ), **כו]** בקרבן (צ"ק), **כז]** נ"א אבל בערכין אם העריכו הכהן בעניו לתת לו כו'. צ"ק בשם ס"י ועיין בדף יח. תוס' ד"ה לא צריכא מ"ש בשם רש"י, **כח]** בערכין אם מעריכו הכהן בעניו (ש"מ), **כט]** כלום וי"מ דקאי (ש"מ),

◆

שיטה מקובצת

ת"ל אם דל הוא. נ"ב הקשה הר' אלחנן דבשמעתא בתרייתא דכריתות (כח.) דריש מהאי [קרא] דרשא אחריתי, דדריש התם ואם דל הוא ואין ידו משגת מצורע עשיר דהביא קרבן עני הוא דלא יביא אבל מטמא וכו', והכא דריש מדכתיב [ואם דל הוא] כשהוא דל דוקא מביא קרבן דלות ולא עשיר מביא קרבן דלות, וי"ל דשקולין הן ויבואו שניהם. תוספי הרא"ש ז"ל:

מסורת הש"ס

א) [ב"מ קיד.], **ב)** נדה ע. נגעים פי"ד משנה י"א כריתות ט:, **ג)** [כריתות ט:], **ד)** נדה ע. נגעים פי"ד מי"א כריתות ט:, **ה)** ב"ב קכח. ע"ש, **ו)** [ויקרא יד], **ז)** [לקמן יח.],

◆

מוסף רש"י

עד שיהא במכותו מתחילתו ועד סופו. שאם העריך עצמו עני והעשיר קודם שהעריכו כהן, אינו נידון בהשגת יד אלא נותן ערך עשיר (ב"מ קיד.). **מצורע שהביא קרבנותיו.** אחד מקרבנותיו, עני והעשיר. עד שלא הספיק להביא את כולו (נדה ע.). **הכל הולך אחר חטאת.** אם הביא חטאת בדלות מקריב נמי עולתו בדלות, ואם בעשירות מקריב נמי עולה בעשירות (שם). **אחר אשם.** אם כשהקריב אשמו היה עשיר יקריב את האחרים בעשירות (שם). **אחר צפרים.** שתי צפרים חיות טהורות שהיה כהן מטהר בהם את המצורע שבעה ימים קודם תגלחתו, ולאו קרבן הן ושוות בעשיר ובעני ואם באותה שעה היה עשיר מביא כל קרבנותיו בעשירות (שם). **אשר לא תשיג ידו בטהרתו.** בשעת טהרתו, יביא בעניות אע"פ שהעשיר (כריתות ט:). **דבר המכפר.** האי טהרתו דבר המכפר חטאו, דעל ז' דברים נגעים באין (שם). **דבר המכשיר.** אשם שמדמו נותנין על בהונותיו מכשירו בקדשים (שם). **הגורם לו טהרה.** צפרין גורמין לו תחלת טהרתו, שמדם הצפור מזין עליו (כריתות ט:). **ונעשה חתנו.** ונעשה פסול לעדותו בכך כדאמרינן בסנהדרין (כז:) בפרק זה בורר (רשב"ם ב"ב קכח.). **ונתחרש.** מחמת חולי, היינו נמי נשתטה, דחרש דומיא דשוטה, א"נ נשתתק מחמת חולי והתורה אמרה מפיהם ולא מפי כתבם, וראשון נראה בעיני עיקר, דאי בנשתתק מיירי פשיטא כיון דאינו יכול להעיד בפיו אין עדותו עדות ולא הוה ליה למיתנייה בהדי הנך שיכולין להעיד אלא שפסולין מחמת דבר אחר, והאי לאו פסול עדות אית ביה אלא שאין בו כח להעיד (שם). **פתוח.** עיניו פקוחות שרואה יפה (שם). **שפוי.** חכם (שם).

◆

רבינו גרשום

לעולם בקרבנות אזלינן בתר נידר דהיינו מצורע **וחדא אמצורע עני** וכו' תרתי מעוטי כתיבי בקרא הוא ואין ידו משגת חד אתי למצורע עני ומדירו עני דמייתי מדירו בדלות כדאמרינן ואין ידו משגת לרבות את הנודר ואכתי מהכא לא ילפינן אבל בקרבנות אינו כן דכיון דמדירו נמי עני הוא אף על גב דמייתי בדלות לא ידעינן אי אזלינן בתר נידר או בתר מדיר אלא מהכא ילפינן דבקרבנות אינו כן [דחדא] דכתיב ואם דל הוא הוא המצורע מייתי בדלות למעוטי מצורע עשיר ומדירו עני דהמדיר לא מייתי בדלות אלא בעשירות והיינו אבל בקרבנות אינו כן אלא תלינן השג יד בנידר במצורע. דסד"א הואיל ואיתרבי מדיר לקרבן מצורע עני מואין ידו משגת [לאייתויי בדלות הנודר] איתרבי נמי השתא ואע"ג דהמצורע הוא עשיר הואיל והמדיר הוא עני דלייתי [נמי] בדלות קמ"ל הוא דבדלות דמצורע תלינן כדתניא לפי שמצינו כו': [**יכול אף זה כן.** מי שאמר קרבנו של מצורע עשיר זה עלי והוא עני שיבא בדלות **ת"ל אם דל הוא** למעוטי מדיר]: **ולר' דאמר [אומר אני אף בערכין כן].** דומיא דהרי שאמר קרבנו [של מצורע זה עלי] דאזלינן בתר מצורע הכי נמי אמר ר' בערכין הרי שאמר [אחד] ערכי עלי ושמע זה ואמר מה שהעריך זה [על עצמו] עלי אני אתן בשבילו אם היה נודר עשיר צריך ליתן ערך עשיר ואע"פ שהמדיר הוא עני אלמא אזלינן נמי בערכין בתר השג יד דנידר לטעמא דרבי: הא מצורע עשיר ומדירו עני **לא צריך קרא** הוא למעוטי שהרי ממתני' למדנו דאזלינן בתר חיובא דגברא דנידר: **אלא הוא** לרבי **למעוטי מאי למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר.** דאזלינן בתר מדירו ומייתי בעשירות דהא כתיב הוא דעליה [דידיה] חס רחמנא ולא אמדירו: **דסד"א הואיל ואמר רבי בתר חיובא דגברא אזלינן.** היכא דנידר בר חיובא כגון עשיר שאמר ערכי עלי דהנידר בר חיובא הוא [אזלינן בתר נידר]: **הכא נמי.** כיון דמצורע בר חיובא הוא ליזיל בתריה והרי הוא עני ולייתי מדירו בדלות: **קמ"ל הוא.** הוא דמייתי בדלות אבל אי מדירו הוא עשיר מייתי בעשירות דכתיב כאשר תשיג יד הנודר והרי הוא משיג: **מתני': היה עני** [בשעה שהעריך ולא הספיק ליתן עד שהעשיר **או עשיר והעני נותן ערך עשיר**]. בגמ' מפרש [א] טעמא וטעמא דר' יהודה [נמי]: **אשר תשיג ידו.** משמע דבתר נתינת יד אזלינן [ולא בשעת נדר והשתא הוי עשיר]: **על פי אשר תשיג יד הנודר.** משמע בתר פה אזלינן היינו בשעת הנדר: **עד שיהא במכותו** [**מתחלתו ועד סופו**] אבל אם העשיר בינתים נותן ערך עשיר: **ואם דל הוא** דכתיב במצורע: **שהביא קרבנותיו.** אחד מקרבנותיו כשהיה עני והעשיר קודם שהביא האחרים: [או הביא אחד כשהוא עשיר והעני **הכל הולך אחר חטאת.** שאם הביא חטאת העוף בדלות אע"ג דהעשיר מייתי נמי עולת העוף בדלות או אם הביא חטאת בהמה בעשירות אע"ג דהעני יביא עולת בהמה: **הכל הולך אחר אשם.** שאם הביא אשמו בעשירות אע"ג דהעני יביא הכל בעשירות. ואם הביא אשם כשהוא עני אע"ג דהעשיר הואיל ובעניותו התחיל להביא אשם יביא השאר בדלות: וכן נמי **הכל הולך אחר שתי צפרים.** אם הביאן בעניותו אע"ג דשוב העשיר יביא השאר בדלות אלמא דלא אמרינן עד שיהא בדלותו מתחלתו ועד סופו: **הא איתמר עלה.** דמשום הכי פליגי בהא דמקרא אחד דרשו כו']: **דבר המכפר.** על חטא והיינו חטאת דאמרינן לעיל בעון שבעה דברים נגעים באין וחטאת מכפרת היינו טהרתו והכל הולך אחריו: **דבר המכשירו.** בקדשים ולהחזיר לאכלו [ב] היינו אשם: **הגורם לו טהרה ומאי ניהו צפרין.** דכתיב ולקח למטהר וגו': **ואלא** הואיל דלא דרשינן [אם דל הוא] עד שיהא בדלות מתחלתו ועד סופו: [**אלא] הוא.** דאם דל הוא במצורע למה לי: **לרבי כדאית ליה.** כדאמרינן לעיל לרבי למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר ולרבנן למעוטי מצורע עשיר ומדירו עני: **אלא מעתה.** לרבי יהודה דדריש ואם מך הוא עד שיהא במכותו כו' הכי נמי כו': [**והוא עד.** עד שיהא כשר: **שפוי.** בן דעת:

[א] נראה דצ"ל ומפרש בגמרא טעמא דת"ק וטעמא דר"י נמי. [ב] בכי"ר: ולהחזור לאהלו.